

Szegedi Péter

Az utánpótlás-nevelés a magyar labdarúgás struktúrájában

az a vélekedés, hogy a magyar labdarúgás nívója évről évre súlylyed – bármily paradoxon – közel egyidős a sportág honi történetével: a magyar futball közelgő halálának víziója már régen a sportsajtó, a szurkolók, sőt a szakemberek közös axiómájává és tudáskincsének tartós elemévé vált. Kétségtelen, hogy a kortársak sokszor túlságosan borúlátóan ítélték meg kedvenc sportáguk helyzetét. Még akkor is igaz ez, ha az egykor világszínvonalú magyar futball utolsó fél évszázadára számos (objektív) mutató szerint valóban tartós, állandó visszaesés jellemző.¹ Kimutatható az is, hogy a futball szféra szereplői (edzők, játékosok, szövetségi vezetők, a sportsajtó, a szurkolók nagy része) mindig ugyanabban látták a felemelkedés útját: a sportágba áramló jelentősebb tőkében és – legalább ennyire hangsúlyosan – az utánpótlás szerepének felértékelődésében. A futball iránt érdeklődők így az elmúlt években (megkockáztathatjuk: évtizedekben) mást sem hallhattak, mint hogy a sportág hanyatlását csak az utánpótlás fejlesztésével, a „háterszág” sokkal hatékonyabb megszervezésével lehet megállítani.

A Nemzeti Utánpótlás-nevelési Intézetben (NUPI) működő Nemzeti Sportmódszertani és Kutatóintézet (NSKI) támogatásával lehetőségem nyílt arra, hogy egy kutatás keretében néhány „mélyfúrás” segítségével

¹ Noha a kutató vagy az újságolvasó ritkán találkozik pontos kimutatásokkal, hosszú távú statisztikákkal, a magyar válogatott eredményei (és részvétele, illetve elmaradása a nemzetközi tornáktól), a klubcsapatok nemzetközi sikertelensége, a magyar játékosok külföldi „epizódszerepei” (piacképtelensége) mind-mind arra utalnak, hogy a visszaesés valóban kézzelfogható. Mindez csak erősíti azt az állítást, hogy a magyar futball a (mindenkori) kortársak szemében beteg, netán haldoklik – függetlenül eredményességének hosszú távú változásaitól.

– a klubokra² koncentrálva – felmérjem a mai magyar futballutánpótlás helyzetét.³ Fő célom az volt, hogy felvázoljak egy olyan, szociológiai szempontból releváns modellt, melyben a labdarúgó-utánpótlás szereplőinek pozíciói értelmezhetőek és elemezhetőek, illetve – másképp megfogalmazva – hogy a szűkre szabott keretek adta lehetőségeken belül kibontsam a „minden mindennel összefügg” problematikáját.⁴ Ezt azért is találtam fontosnak, mert a magyar sportszociológiai irodalomban csak elvétve találkozunk olyan művekkel, melyek kialakítottak volna hivatkozási alapul szolgáló – empirikus kutatások eredményeinek interpretálását megkönnyítő – fogalmi hálókat és értelmezési kereteket (s ez hatványozottan igaz az utánpótlás-nevelésre⁵). Ugyanakkor ezen a modellen keresztül mutatom be a futball utánpótlásának működését, illetve szereplőinek helyzetét.⁶

Fontos hangsúlyozni: tanulmányom legfőbb célkitűzése tehát nem az, hogy leírja, miért tud csak szerény eredményeket felmutatni a magyar labdarúgás, illetve miért és mennyiben működik rosszul az utánpótlás-nevelés, s miként lehetne sikeresebb. Annak ellenére így van ez, hogy – ismerve a mai magyar labdarúgás lemaradását a nemzetközi élmezőnytől – tisztában vagyok azzal: nem lehet teljes mértékben megkerülni a „Miért rossz?”, és „Mitől lehetne jobb?” kérdését. Pláne akkor, ha a rendszer működésének bemutatása közben (nyilván joggal) feltételezem, hogy létezik egy olyan „ideális üzemmód”, melyben a résztvevők tevékenysége a rendszer optimális működéséhez járul hozzá. Ám látni fogjuk, hogy a mai magyar labdarúgás és annak utánpótlása korántsem így működik – s ezzel végképp megkerülhetetlenné válik,

² A tanulmányban – stilisztikai megfontolásból – szinonimaként használom a klub, egyesület, sportkör és egyesület elnevezéseket.

³ Ez a tanulmány a mintegy hetvenoldalas kutatási jelentés rövidített, átdolgozott változata. A kutatás finanszírozásáért a NUPI-nak, a tanulmányhoz fűzött kritikái észrevételeiért pedig az NSKI munkatársainak (Pataki Zsoltnak, Velencei Attilának és Sebők Csillának), továbbá Földesiné Szabó Gyöngyinek (Simmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar) és Hadas Miklósnak (Budapesti Corvinus Egyetem) tartozom köszönettel.

⁴ A „minden mindennel összefügg” elv alaposabb kifejtésének a labdarúgásban gyakorlati relevanciája is van: a sportág – de bármilyen más összetett rendszer – irányítói is ezt az elvet követik. (Hisz csak az egész rendszer megreformálásával lehet jobbá tenni a magyar labdarúgást. Azaz nem elegendő csak a garázda szurkolókat megfélemezni, vagy csak az utánpótlást fejleszteni, esetleg csak pályákat, stadionokat építeni).

⁵ Az olvasó ezért talál a tanulmányban csak néhány – jobbára internetes honlapokra utaló – irodalmi hivatkozást.

⁶ A kutatás során – elsősorban régiók szerint – hús, a labdarúgás utánpótlásával, annak nevelésével foglalkozó klubot kerestem fel (lásd Melléklet). E tanulmány szűkös keretei azonban nem teszik lehetővé, hogy az egyesületekben folyó munkát és viszonyokat részletesen bemutassam.

hogy megpróbáljak nemcsak a „Hogyan működik?“, de a „Miért rossz?“ kérdésre is válaszolni. Mindazáltal igyekeztem elkerülni, hogy fontos, ám *önmagában* csekély jelentőségű és nem is általánosítható *egyedi* problémákról írjak, mint ahogy azt is, hogy a kutatás során felkeresett klubokat alaposabban bemutassam (már csak azért is, mert a magyar labdarúgásban olyan gyorsak a változások, hogy arról igen nehéz naprakészen írni).

A képzés folyamata

Amikor egy gyerek elkezd szervezett keretek között futballozni (többnyire 6–9 éves korában), általában három módon kerülhet kapcsolatba egy egyesülettel:

1. (rendszerint újságban hirdetett) toborzó útján;
2. a szülő viszi el a klubhoz (az egyesületek többnyire minden jelentkezővel foglalkoznak, bár némelyik közülük már a képzési folyamat előtt vagy annak legelején válogatást is tart);

3. az iskola révén:

- például úgy, hogy a testnevelő tanár irányítja valamilyen egyesületbe a gyermeket;
- más keretek között: például diákolimpián vagy a Góliát-McDonald's FC rendezvényein felfigyelnek a gyerekekre;
- (esetleg) az egyesületi edzők mennek el az óvodákba, iskolákba.

A fiatalok – nem jogi kategóriák szerint csoportosítva – háromféle egyesületben rúghatják a labdát:

- független utánpótlásképző egyesületben, melyek legalább 12 éves kortól, legfeljebb 19 éves korig foglalkoznak fiatalokkal;
- amatőr (többnyire a helyi önkormányzat által támogatott) egyesület utánpótláscsapatában; közöttük különféle formációkkal találkozunk: egy részük már 6 éves kortól foglalkozik gyerekekkel, némelyikük csak 13 éves, azaz serdülőkortól;
- profi egyesület (sportvállalkozás) alá/mellé tartozó utánpótlás-egyesületben; az amatőr klubokhoz hasonlóan van, ahol már 6 évesekkel is, másutt csak serdülőkkel és ifikkal foglalkoznak.

Fontos hangsúlyozni, hogy a független utánpótlásképző, az amatőr, illetve a profi klubok itt szociológiai és nem jogi kategóriákat jelentenek. A hatályos sporttörvény (2004. évi I. tv.) a sportszervezetek két típusát különbözteti meg: a sportegyesületeket és a sportvállalkozásokat; a sportolók pedig lehetnek amatőrök vagy hivatásosak (ez utóbbiak jövedelemszerzési céllal, foglalkozásszerűen folytatnak sporttevékenysé-

get). Független utánpótlásképző egyesületeknek a kizárólag a 19 év alatti játékosokkal foglalkozó sportegyesületek tekinthetők; profi egyesületek azok a sportvállalkozások, melyeknek felnőttcsapatai a Nemzeti Bajnokság első két osztályában indulnak; minden más, alacsonyabb osztályban induló egyesület az amatőr kategóriába sorolandó.

Az utánpótláskorú labdarúgókat életkoruk szerint három csoportba sorolhatjuk:

1. Gyerekek (12 éves korig): elsősorban tornákon indulnak, és a normálnál kisebb (például negyed, fél, háromnegyed) pályán játszanak.

2. Serdülők (13–16 évesek): ők már nagy pályán rúgják a labdát, és bajnokságban szerepelnek. Sok – főként a magasabb osztályokban felnőttcsapatot indító – egyesületben ilyenkor van egy rosta is: a 12 évesek közül kiválasztják azokat, akikkel kiemelt szinten is foglalkozni kívánnak. E csoportokban már intenzívebbé válik a „játékosmozgás”: a profi klubok utánpótláscsapatái ebből a korosztályból válogatva erősítenek más klubok fiataljaival, több profi klub pedig csak ettől a korosztálytól fogva foglalkozik képzéssel.

3. Ifjúságiak (16–19 évesek): az utánpótlás-nevelés ennél a korcsoportnál egy fontos határhoz érkeznek: ilyenkor dől el, hogy kik azok, akik felnőtt labdarúgók lehetnek. Amíg a gyereklabdarúgásban lényegesen kisebb a jelentősége, hogy ki hol játszik, addig a serdülők, de főképp az ifik esetében a profi klubok többet investálnak a képzésbe, s ekkor már van mérhető értéke is a játékosoknak.

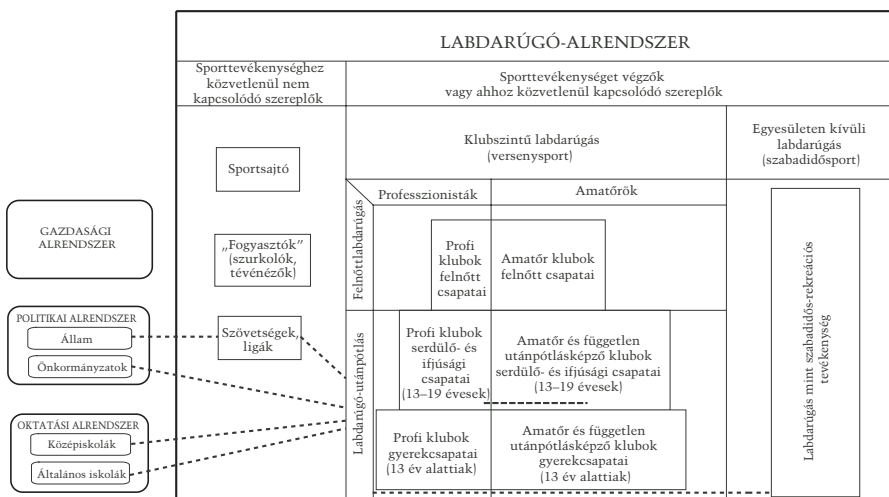
Az utánpótlásképzés 19 éves korban fejeződik be. A játékosok előtt ekkor több lehetőség nyílik:

- a kisebb, amatőr klubok játékosainak egy része befejezi aktív pályafutását, jó néhányan munka vagy tanulás mellett játszanak még a kispályás bajnokságokban,
 - alsóbb osztályokban a játékosok egy része még játszhat az utánpótláscsapatban,
 - a legjobbak maradnak az egyesületnél, vagy más klubhoz igazolnak.
- A profiknál mások a kilátások:
- a játékosok egy része szerződést kap, és a felnőttkeretbe kerül: ők többnyire a juniorcsapatban játszanak,
 - mások a profi klub fiókcsapatába kerülnek,
 - esetleg kölcsönadják vagy eladják őket (többnyire) kisebb játékerőt képviselő csapatba.

A labdarúgás mint társadalmi alrendszer

A kutatás során az alrendszer azon elemeivel és kapcsolataival foglalkoztam, melyek szorosan kapcsolódnak a klubszintű utánpótlásképzéshez, tehát nem vállalkoztam a sportág és környezete komplex viszonyrendszerének ábrázolására. Céloom a labdarúgó-utánpótlás szereplőinek, illetve a köztük lévő kapcsolatnak, továbbá az utánpótlás és környezete (oktatás, állam, önkormányzatok) viszonyának bemutatása. További kutatásokat igényel a különböző megyei és országos szövetségek szerepének a feltérképezése, illetve hogy elemezhesük a labdarúgásnak és utánpótlásának kapcsolatát a sport és a testnevelés egészéhez, más sportágakhoz, a „sportágak feletti” sportszövetségekhez, irányító- és felügyeleti szervekhez. Így az 1. ábra a labdarúgás struktúrájának „csak” az utánpótlás szempontjából fontos elemeit, illetve az azok közötti kapcsolatokat ábrázolja.⁷

1. ábra. A magyar futballutánpótlás-nevelés struktúrája

⁷ Az ábrán nem tüntettem fel (miképp a tanulmányban sem foglalkozom azzal), hogy a felnőttlabdarúgás hogyan kapcsolódik a gazdasági és a politikai alrendszerhez, illetve milyen a labdarúgás kapcsolata más sportágakkal. Ez jelentős problémát okozhat a kutatóknak. Ha meg akarjuk tudni, mennyiben működik jól, illetve rosszul a labdarúgás utánpótlása, akkor nem szerencsés a sportágat önmagában, mintegy kihalóan a sport szférájából vizsgálni. Az a felmérés azonban, mely a labdarúgást és annak utánpótlását más sportágakkal is összeveti, olyan komplex, nagy ívű kutatást igényelt volna, melyre a jelen vizsgálódás keretein belül nem volt lehetőség.

Amint az az ábrából kitűnik, a labdarúgó-alrendszer szereplőit először is két nagy csoportra oszthatjuk: a sporttevékenységet végző vagy ahhoz közvetlenül kapcsolódó szereplőkre (játékosok, és edzők, egyesületi vezetők), illetve a sporttevékenységhez közvetlenül nem kapcsolódó szereplőkre (sportsajtó, „fogyasztók”, szövetség). A sporttevékenységet végzőket is két csoportba sorolhatjuk: igazolt játékosokra (versenyszerűen sportolókra) és szabadidejükben sportolókra (köztük a legfiatalabbak jelentik a sportág legszélesebb értelemben vett utánpótlását).

A modell egyik leglényegesebb pontja, hogy a klubszintű labdarúgást két dimenzióban ábrázolja: a felnőttek és utánpótláskorúak, illetve az amatőrök és profik térénúmai a sportág egymást metsző, átfedő alszférái. A különböző szélességű, egymásra épülő szintek jól érzékeltetik a labdarúgók „lépcsőzetes” kiválasztását, vagyis a „piramisrendszert”, mely sok szakember szerint a tervszerűen felépített utánpótlás-nevelés egyik indikátora és eredménye is egyben. Ennek lényege az, hogy a gyerekkorú labdarúgók tömegéből – több lépcsőben – szelektálják ki a leghatékosabbakat. A piramis azonban – mint az ábrán is látható – nem szimmetrikus, ami azt illusztrálja, hogy lényegesen többen fociznak az amatőr futball keretein belül. Másrészt a hivatásos és amatőr kategóriák közötti választóvonalnak a legfiatalabbaknál lényegesen kisebb jelentősége van, mint a felsőbb szinteken. Hisz a profik 12 év alatti játékosai ugyanúgy – és többnyire magasabb – tagdíjat fizetnek, mint az amatőrök, és a képzésben sincs *feltétlenül* jelentős eltérés. A piramis három szintje (gyerekek – serdülők és ifjúságiak – felnőttek) közötti választóvonalak sem egyforma „mélységűek”. Sok klubnál tartanak válogatást (szelekciót) a 12 éveseknél (vagyis a „kiöregedő” gyerekjátékosoknál), de lényegesen komolyabb a rosta a 19 évesek esetében, tehát az ifjúsági és felnőttkorosztály határvonalán. Vagyis az igazán fontos választóvonal – ahogy azt az ábra is külön vonallal jelzi – az utánpótláskorúak és a felnőttek között van.

A rendszer elemei közötti kapcsolatot, illetve a más társadalmi alrendszerekkel való kapcsolatát a közvetítő szférák, mechanizmusok, vagyis intézményesített, szabályozott kapcsolatrendszerek biztosítják. A labdarúgás egésze három másik társadalmi alrendszerrel áll kapcsolatban (gazdaság, politika, oktatás), ám tekintettel a tanulmány témájára, az 1. ábrában csak az utánpótlás különböző kapcsolatait ábrázolom (vastag, szaggatott vonalakkal). Ezek közül az alábbiak a legfontosabbak:

- Az egyik meghatározó közvetítő mechanizmust az amatőr és a profi klubok között láthatjuk. Ezen belül is a serdülők és az ifjúságiak korosztálya az, ahonnan a nagyobb profi klubok már igazolnak tehetséges játékosokat az amatőröktől (a gyerekeknél még nem je-

lentős a játékosok klubok közötti mozgása, a felnőtteknél pedig az amatőr labdarúgók csak a legritkább esetben tudnak átkerülni a profikhoz). A futball utánpótlás-képzésének egyik fontos kérdése tehát, hogy valóban léteznek-e és működnek-e olyan mechanizmusok a sportágban, melyek lehetővé teszik, hogy a kiscapatokban játszó, kevésbé „szem előtt lévő”, ám tehetséges fiatalok még időben átkerüljenek profi csapatokhoz (gondolok itt elsősorban kisebb és nagyobb klubok közötti hosszú távú együttműködésekre vagy – elvileg – az ezt a célt is szolgáló Bozsik 2. programra).

- A sporttevékenységet közvetlenül nem végző szereplők közül egyedül a labdarúgó-szövetségekkel áll szoros kapcsolatban a labdarúgás utánpótlása. A szövetségek – a felnőttekéhez hasonlóan – végzik a labdarúgók igazolásának adminisztrációját, rendezik a bajnokságokat, ítélik meg a fegyelmi ügyekben, stb., vagyis *szabályozzák* az utánpótlás működését.
- A politikai és a labdarúgó-szféra között az egyik legkézenfekvőbb közvetítő közeget a *jogalkotás*, a törvényi szabályozás jelenti, azaz a politika például a sporttörvény, a szövetségek, az egyesületek jogi hátterének szabályozása révén biztosítja a sportszövetségek és -egyesületek működését. Másrészt a labdarúgó- és a politikai szféra (ezen belül is az állam) között – mai példákat említve – a stadionrekonstrukció, illetve sportlétesítmények építése vagy a Bozsik-program is teremtett kapcsolódási pontokat. Vagyis a jogalkotás mellett a sportág *részleges gazdasági finanszírozása* jelenti a két alrendszer közötti kapcsolatot. A politikai szféra további fontos elemei, az önkormányzatok is hasonlóképp csatlakoznak a sportághoz: főképpen vidéken, illetve a főváros külső kerületeiben a sportpályák fenntartói, illetve a klubok jelentős anyagi támogatói az önkormányzatok.
- Az oktatási rendszerhez is fontos szálak fűzik a labdarúgást, még ha ezek a kötelékek jóval gyengébbek is a tizenöt-húsz évvel ezelőttihez képest. Akkor a testnevelés-tagozatos iskolák, illetve a sportiskolai hálózat volt az a szféra, mely az oktatás és a labdarúgás között kapcsolatot teremtett. Ma a *Góliát-McDonald's FC és a diákolimpiák* jelentik a legfontosabb közvetítő mechanizmust a két társadalmi alrendszer között.

A labdarúgó-utánpótlás szereplői

A fiatalok

A sportág utánpótlásképzésének egyik jelentős problémája, hogy a labdarúgás iránti érdeklődés folyamatos csökkenése a fiatalok motivációjára is rányomja bélyegét. Pedig a futball identitásképző és -fenntartó funkciója mellett – a profizmus kialakulásával – mint mobilitási csatorna töltött be fontos szerepet. Ennek köszönhető, hogy a kezdetben polgári sportág gyorsan tört utat magának a kisebb egzisztenciák körében is, s vált ezzel „népi” játékká. A labdarúgás így évtizedeken át nem pusztán a szabadidő eltöltésének volt a legadekvátabb módja a fiúk körében (mint a kevés szórakozási lehetőségek egyike), de a társadalmi felemelkedés lehetséges útját is jelentette.

Az állandó válságtünetek ellenére a labdarúgás ma is a legnépszerűbb sportág Magyarországon, az igazolt sportolónak mintegy a fele futballista. A mai fiataloknak a játék iránti érdeklődése azonban össze sem hasonlítható a néhány évtizeddel korábbi vagy még régebbi állapotokkal. Közhely, hogy ma már lényegesen több módja van a szabadidő eltöltésének, így a legkülönbözőbb mobilitási csatornák megjelenésével a futball varázsa is megfakult. Az érdeklődés csökkenése azonban nemcsak a szélesebb társadalomban figyelhető meg, hanem már az utánpótlásba bekerült fiatalok esetében is. A gyerekek előtt a futballista alakja már nem egy vonzó pályáív megtettesítőjeként jelenik meg: egyre kevésbé elkötelezettek a labdarúgás iránt, nincsenek olyan meghatározó labdarúgó-példaképek, mint akár az 1930-as vagy akár az ötvenes, hatvanas években voltak.

Ma viszont a klubokban már jóval fiatalabbak – 6-7 évesek – is játszanak. Az 1990-es évek előtt legfeljebb 10 (nemritkán 14) éves kortól foglalkoztak szisztematikus egyesületi képzés keretében a fiatalokkal, amikor a gyerekek nagy része a grundokon (beépítetlen városi telkeken), játszótereken, utcákon focizott. A szervezetség, a legfiatalabbakkal való foglalkozás a hazai labdarúgásban az utánpótlás-nevelés elmúlt éveinek talán legfontosabb eredménye. Igaz, még ezzel sem sikerült leküzdeni azt a hátrányt, amelyet a labdarúgás mint tömegsport a visszaszorulása okozott.

Összességében ma a labdarúgás mint mobilitási esély alig-alig jelenik meg az utánpótlás korú labdarúgók motivációi között. A fiatalok egyesületi labdarúgása nem kimondottan olcsó szórakozás: a kisebb kluboknál a havi tagdíj általában 1500 forint alatt van, a nagyobb egyesületekben többnyire 2000 és 3000 forint között mozog (bár sehol sem

küldenek el azért gyerekeket, mert esetleg nem tudnak tagdíjat fizetni), s ehhez járul még a meglehetősen borsos árú felszerelés, amelyet nem mindig tud a klub biztosítani. Noha nem ismerjük pontosan az egyesületekben futballozó fiatalok társadalmi helyzetét, annyit lehet tudni, hogy háttérük meglehetősen vegyes. Az viszont ritkaság, hogy egy klubban (legalábbis a felmérés során felkeresettek között) kiemelten sok hátrányos helyzetű fiatal futballozzon. Ez azt is jelenti, hogy – szemben több nyugat-európai példával – a futball aligha lehet a marginális helyzetű csoportok társadalmi integrációjának eszköze.

A motiváció kialakítását az is megnehezíti, hogy sok fiatal labdarúgó nem lát igazi perspektívát maga előtt. Sok helyen nem becsülik meg a saját nevelésű játékosokat, és emellett a profi csapatok is könnyen vesznek külföldi játékosokat (ami persze nem magyar sajátosság), így nemcsak hogy a saját nevelésű játékosok, de a hazai labdarúgók is könnyen háttérbe szorulnak. A probléma azért igazán fontos, mert Közép-Európában a futballklubok egyik jelentős bevételi forrása lehet, hogy labdarúgókat nevelnek, majd eladják őket nyugat-európai kluboknak, ami által a hazai labdarúgópiacot is mobilizálhatják. Így ha azt tapasztaljuk, hogy egy profi klubban a felnőttek között sok saját nevelésű fiatal, később (potenciálisan) külföldre távozó játékos szerepel, ez annak is indikátora, hogy az adott egyesületnél mennyire jelenik meg célként a játékosok nemzetközi piacra „termelése”. Hozzá kell ehhez tennünk, hogy ma kimagasló eredménynek számít, ha egy külföldre eladott magyar labdarúgó átigazolási díja eléri klubja éves költségvetésének harmadát-egyedét. Ez is az oka annak, hogy ma egy klub sokszor csak súlyos anyagi problémák esetén válik meg meghatározó játékosaitól, hiszen azok eladása nem jelent igazán nagy bevételt.

Az adatok azonban azt is mutatják, hogy nem teljesen jogos azoknak az aggodalma, akik szerint a profi csapatoknál háttérbe szorítják a saját nevelésű, illetve a hazai játékosokat. A 2003/2004-es első osztályú bajnokság őszi szezonjában az élvonalbeli klubok játékosainak 84 százaléka volt hazai labdarúgó, ami lényegesen magasabb arány, mint a legtöbb európai országban (például az Antwerpenben 43, a Hertha Berlinben és a Szpartak Moszkvában 48, a Sturm Grazban 57, a HJK Helsinkiben 78, a Sparta Prahában 95 százalék volt a hazai labdarúgók aránya). Több klubban pedig a saját nevelésű játékosok aránya is igencsak magas: a Pécs keretében 46, a Debreceni VSC-nél 41, a Győri ETO-nál 37 százalék volt az arányuk, de az élvonalbeli csapatok többségében meghaladta a 25 százalékot.⁸ Meglepő viszont, hogy a kisebb, főleg amatőr klubok

⁸ Ezek az adatok (melyeket a www.eufo.de által közölt játékoskeretekből számoltam ki) annyiban torzítanak, hogy segítségükkel nem tudjuk pontosan felmérni az egyes játé-

nagy része nem épít saját nevelésű játékosaira, sok harmad-negyed-osztályú klubnál arányuk még az egyötödöt sem éri el.

Az utánpótlásedzők

Ahogy évtizedeken át nem működött szervezett gyermekfutball (s így „csonka” volt az utánpótlásképzés), úgy az utánpótlásedző alakja is ismeretlen volt a magyar labdarúgásban. A tréner egyébként is az első világháború előtt meginduló professzionalizációval jelent meg a magyar pályákon, majd az 1930-as években vált egyre elterjedtebbé, hogy a csapatoknak hivatásos és valamelyest képzett edzőjük is van. Jellemző, hogy – olasz mintára – a labdarúgó-szövetség trénerkollégiuma is csak az 1920-as évek végén alakult meg.

Évtizedeken át nem voltak tehát utánpótlásképző edzők sem, de nem is lett volna rájuk szükség. A sportág nagy hátországát – miként Dél-Amerikában vagy Afrikában ma is – a grundokon futballozó fiatalok biztosították, akik ott majdnem mindent elsajátítottak, amire profi (a szocialista korszakban álamatőr) pályafutásuk során szükségük volt. A virtuóz technikára és kombinációkra épülő úgynevezett közép-európai játéktípus legfontosabb elemeit ugyanis a grundokon meg lehetett tanulni. A magyar futballisták több nemzedékének legfontosabb tanítói tehát nem edzők voltak; számos korábbi futballcsillag megemlégette visszaemlékezéseiben: a játékot a grundokon tanulta, mégpedig úgy, hogy korábbi nagy játékosok példái (játéktípusa) lebegett a szeme előtt.

Ma az utánpótlással foglalkozó edzők pozíciói kimondottan rosszak. Következik ez részben a magyar futball hagyományaiból, amelyben magasra értékelik a „született tehetségeket”, és lenézően tekintenek azokra az országokra, ahol „tanítják” a futballt, ahol a játékosok csak „robotolnak” a pályán, de mit sem tudnak a játék „szépségéről”. Másrészt minden jel arra vall, hogy az utánpótlásképzés nem számít gazdaságos tevékenységnek, így az a klubok struktúrájában alárendelt szerepet játszik. Hiszen ha bizonytalan, hogy a fiatalokból tudnak-e olyan játékosokat nevelni, akiket később igazán jelentős haszonnal el tudnak adni, akkor a tulajdonosok, vezetők sem investálnak sokat képzésükbe. Ha

kosok súlyát. Ismert tény ugyanis, hogy a külföldi játékosok és a más csapatból igazolt magyar labdarúgók általában gyakrabban lépnek pályára, mint a többnyire fiatal, saját nevelésű futballisták. Továbbá az is kérdés, hogy ki tekinthető saját nevelésű játékosnak: az, aki 6 éves kora óta a klub tagja; vagy 14-15 éves korában került a klubhoz; esetleg 19 éves, tehát felnőtt korától játszik a csapatnál? (Ezek után nem véletlen, hogy volt olyan ismert válogatott játékos, akit a felmérés során több edző, vezető is klubjának saját nevelésű játékosaként említett meg...)

pedig nincs investíció, eredményes nevelés sincs: ez a magyar utánpótlásképzés egyik súlyos „ördögi köre”.

Az utánpótlásban uralkodó viszonyok még a profi klubok gyerekcsapatainak körében is alig különböznek a magyar futball kezdeti, amatőr időszakától: a gyerekek tagdíjat fizetnek, és sok helyen szinte ez az egyetlen forrás, amelyből az utánpótlásedzőket fizethetik. Főállásban gyakran még a nagy kluboknál is csupán az utánpótlás-vezetők dolgoznak, az edzők sok esetben másod-, vagy harmadállásban nevelik a gyerekeket. Egy utánpótlásedző többnyire havi néhány tízezer forint körül keres, de fizetésük az élvonalban is ritkán haladja meg a diplomás minálbért.

Mindezek kérdéssé teszik, hogy tekinthetjük-e az utánpótlásedzősködést önálló szakmának. Minden klubnál akadnak ugyan az utánpótlás iránt elkötelezett szakemberek, akik évek, évtizedek óta fiatalokkal dolgoznak, a többség azonban csak ugródeszskának tekinti az utánpótlás csapatok edzését. Ennek hátterében a különböző fizetési kategóriák közötti hatalmas eltérések húzódnak meg. Egy élvonalbeli csapat edzője egy hónap alatt gyakran annyit keres, mint ugyanannak a klubnak az utánpótlásedzője egy év alatt, így nem meglepő, hogy az utánpótlásedzők számára a kisebb költségvetésű klubok felnőttcsapatainak trenírozása is jelentősebb kiugrási lehetőségnek számít, mint az utánpótlás-nevelés területén felmutatott eredményesebb munka.

Az anyagi motivátlanság miatt az edzők tekintélyes része nem is képezi magát tovább, igaz, erre lehetőségük sem túl sok van. A sportsajtótól ismertek az edzőképzés anomáliái (az MLSZ Edzőképző Központjának tanfolyama révén megszerezhető a FIFA-licenc, mely annulálja a testnevelési egyetemen szerzett diplomát), de még a profi klubok utánpótlásedzői sem sok segítséget kapnak egyesületüktől ahhoz, hogy külföldi mintákat ismerjenek meg.

Vannak ellenpéldák is. Például az a kapcsolat, melyet az MTK az Ajax Amsterdammal kialakított. A kiváló utánpótlásképzéséről is ismert holland egyesület kazettákat és írásos anyagokat küld a fővárosi klubnak, magyar származású edzői pedig rendszeresen felkeresik az MTK-t. A klub edzőinek lehetőségük van arra is, hogy évente egy héten át Amszterdamban tanulmányozzák az Ajax módszereit. Ehhez hasonló helyzetben csak a kizárólag utánpótlás-neveléssel foglalkozó Goldball edzői voltak. Előfordult, hogy egy év alatt 70 edző is jelentkezett a fővárosi klubnál, pedig a szerencséseket is csak próbaidőre vették fel (a klub imázsához még az is hozzátartozott, hogy edzőiknek előírták: kizárólag öltönyben nyilatkozhatnak). A Goldball viszont nemcsak megkövetelte a szakmai tudást, de lehetővé is tette, hogy az edzők külföldi tanul-

mányutakon

vegyenek részt (például a belga Anderlechtnél, az Atalantában vagy a Stuttgartban).

A sportlétesítmények

A sportegyesületek az 1900-as évek első felében szinte csak magukra számíthattak: a helyi hatalomtól legfeljebb telket és alkalmi segítyeket kaptak, így tagdíjaikból, a különféle sportversenyek bevételeiből vagy adományokból finanszírozhatták létesítményeik építését, s csupán a legnagyobbaknak adatott meg, hogy mecénásaik nagy pályákat építsenek nekik. Ennek megfelelően az 1950-es évekig a futball céljait szolgáló létesítmények, pályák száma alacsony, minőségük pedig gyenge volt; nem meglepő, hogy még az első osztályban is csak az 1930-as években terjedt el a füves pálya. Ha minőségben nem is, de a pályák számát tekintve nagy előrelépést hozott a szocialista sportirányítás. Vállalati sportegyesületek sorát hozták létre 1945 után, és számtalan pályát építettek fel, de a számtalan grund is lehetővé tette a fiatalok sportolását.

A pályák számát tekintve a helyzet ma lényegesen rosszabb, mint 1945 előtt volt. A rendszerváltás óta csak Budapesten a futballpályáknak mintegy a 40 százaléka (!) tűnt el a térképről. A jogszabályok szerint sportlétesítményt csak akkor lehet megszüntetni, ha újat építenek helyette, e futballpályák nagy része azonban a gyárak területén volt, és nem sportlétesítményként voltak bejegyezve. Tekintélyes részüket most vagy gaz borítja, vagy beépítették (a futballpályára épült benzinkút vagy bevásárlóközpont a legismertebb példa). Ha ehhez hozzátesszük, hogy a futballt megfelelő hely hiányában mint szabadidős tevékenységet is egyre nehezebb űzni, akkor megállapíthatjuk, hogy sok sportághoz hasonlóan a mai labdarúgásnak és kiemelten *a futballutánpótlásnak a pályák hiánya és rossz minősége – tágabb értelemben az infrastruktúra színvonala – az egyik legnagyobb problémája.*

Mivel a pályák az iparvállalatokkal együtt szűntek meg (hiszen a felszámolt pályáknak szinte mindegyike vállalati sportlétesítmény volt), főképp az ipari övezetek sportlétesítményei voltak a legveszélyeztetettebbek. E folyamat következtében a kőbányai futballpályák túlnyomó része megszűnt, de amint az alábbi térkép mutatja egy másik kerületben is közel háromnegyedre tehető az eltűnt pályák aránya (2. ábra).

2. ábra. Megszűnt és működő futballpályák a XXII. kerületben

Megszűnt futballpályák

1. CHINOIN
(nem működik)
2. HÍZLALDA
(utat építettek)
3. BAROSS–HUNGÁRIA
(raktár épült)
4. HÁROSI ÉPÍTŐK
(utat építettek)
5. ZOMÁNC
(utat építettek)
6. PAPIRGYÁR
(utat építettek)
7. DÉL-BUDAI
SPARTACUS
(feltöltötték)

Működő futballpályák

8. BUDAFOK
9. BUDATÉTÉNY
10. NAGYTÉTÉNY

A megmaradt futballpályák és a hozzájuk tartozó létesítmények minősége nagyon vegyes – csupán néhány példát emelnék ki a kutatás során tapasztalt állapotokból. Debrecenben alig van olyan pálya, melyet fiatalok használhatnak, ráadásul a minőségük is rendkívül rossz. Az ország második legnagyobb városában jelenleg még műfüves pálya sincs. A Budapesti Honvéd sporttelepén az utánpótlás egy nagyon rossz minőségű füves-, egy salakos és egy földes pályát használ, de régebben játszottak olyan pályán is, ahol sem víz, sem villany nem volt.⁹ A Győri Dózsánál nemcsak a létesítmények rossz állapotával kell küszködniük, de gondot okoz maximális kihasználtságuk is: 2003 októberéig az év so-

⁹ A Honvédnál – miként a nagyobb egyesületek tekintélyes részénél – a fiatalok általában több létesítményt használnak. Gyakran fordul elő, hogy a nagy klubok egy több pályát is magában foglaló sportkomplexummal rendelkeznek. Ennek egyik oka, hogy e létesítményeket elsősorban felnőtteknek vagy legfeljebb ifjúságiaknak tervezték, bár a grundok el-tűntével és a szervezett gyerekfutball megjelenésével is nőtt a klubok helyigénye.

rán 76, nem a klub által szervezett rendezvényt tartottak sportlétesítményeiben. A sor folytatható; az állapotokról sokat elmond, hogy a fiatalok nagyon sok klubnál a rossz minőségű füves pályák mellett földes vagy salakos talajon is edzenek.¹⁰ A kisebb városok ifjú futballistái viszont sok esetben szerencsésebb helyzetben vannak: például a mosonmagyaróvári vagy a balmazújvárosi fiatalok több füves labdarúgópályát használhatnak, mint a csepeliek.

Néhány szerencsésebb helyzetű klubnál – többnyire az önkormányzat segítségével – köszönhetően – jobb állapotok uralkodnak, esetleg még fejleszteni is tudnak. Felmérésem során több helyen is jártam, ahol a közelmúltban újították fel az öltözőket, vagy építettek műfüves pályát. Három élvonalbeli klubnál átlagon felüli az utánpótlás által használt létesítmények színvonala. A Győri ETO sporttelepén három füves nagypálya, egy világítással ellátott műfüves pálya, három földes pálya, ezenkívül uszoda, erősítőterem, tornaterem áll az utánpótláskorúak rendelkezésére. Az FTC népligeti sportcentrumában öt füves, egy nagy műfüves és három kis műfüves pálya található, s szinte mindegyik világítással is fel van szerelve. Az MTK-nak kevés a létesítménye, és azok sem kimondottan jó állapotúak (például az utánpótlás által használt Csömöri úti pályák sem), az utánpótlásképzés befejező fázisát jelentő agárdi Sándor Károly Futballakadémia viszont rendkívül színvonalas. A bentlakásos kollégiumként funkcionáló, 3000 négyzetméteres kastélyban légkondicionált szobákban laknak az MTK legtehetségesebb 17-18 éves fiataljai; számukra a kastély melletti füves pályán kívül műfüves pályák és szaunázási lehetőségek is rendelkezésre állnak. Ezen túlmenően a közelben összesen négy füves pályát és hat tenispályáját használhatnak.

Az egyesületek

A sportegyesületek megalakulásukkor alapvetően abból a célból jöttek létre, hogy – a társas érintkezés biztosításán túl – elősegítsék, illetve megszervezzék tagjaik sportolását. Ezért aztán a huszadik század első évtizedeiben nem is merült fel, hogy fiatal sportolókkal, azok *tudatos képzésével* bármilyen módon foglalkozzanak – középiskolások például sokáig nem sportolhattak egyesületben (1922-ig kifejezetten tilos volt,

¹⁰ A pályák rossz minősége szakmai hátrányt is jelent: például a népszerű, Wim Coerver nevéhez fűződő „holland módszer” (bizonyos mérkőzészituációk, pozíciók megoldását rutinszerűvé tévő gyakorlatok) alkalmazását is megnehezíti azzal, hogy az egyenetlen talajon kiszámíthatatlanul mozgó labdával nagyon nehezen alakítható ki gyors és pontos összjáték.

és később is csak igazgatói engedéllyel lehetett). A labdarúgásban akkor kezdett nagyobb hangsúlyt kapni a *képzés*, amikor a sportág először anyagi, majd szakmai színvonalát tekintve (vagyis a szó szoros és átvitt értelmében is) elindult a professzionalizáció útján. A labdarúgás sokáig mégsem vált igazán hivatássá és valóban „nagy üzletté”, így nem is volt szükség arra, hogy a klubok, mintegy versenyt futva az idővel, igyekezzenek minél fiatalabbakkal foglalkozni, és képzett futballistákat nevelni. A magyar klubok először a harmincas években kezdtek a középiskolásokra figyelmet fordítani, és csak jóval később a még fiatalabbakra. Még a sportág hetvenes évekbeli nemzetközi eredményei is azt mutatták, hogy szervezett keretek között épp elég a gyerekekkel 10–14 éves kortól elkezdni foglalkozni – a gyermekfutball pedig már egészen új jelenség.

Ha pusztán az utánpótlásban, illetve a felnőttcsapatoknál szereplők létszámát vesszük szemügyre, azt láthatjuk, hogy az utánpótlás hatalmas „tömeget” képvisel a profi és a jelentősebb amatőr klubokban. Egy profi klubban például a felnőtt labdarúgók száma 25-30 körül mozog, az utánpótlásban játsszóké viszont általában meghaladja a 200-at, néhol a 300-at is. Az amatőr kluboknak rendszerint kevesebb felnőtt játékosuk van, az utánpótlásban futballozók száma pedig igen eltérő, de többnyire 100 és 200 között mozog. Egy profi klubnál egy felnőttcsapatra több edző jut (vezetőedző, pályaedző, kapusedző stb.), a fiataloknál fordítva: egy edző többnyire két csapattal is foglalkozik. Számuk természetesen még így is magasabb a felnőttcsapat mellett dolgozókéknál (többnyire 8–14 fő között van). Ehhez képest meghökkentő arányokat látunk a felnőtt- és utánpótláskorú csapatok költségvetésében. Egy profi klubnál az utánpótlásra a teljes költségvetés 5-10 százaléka jut, a kisebb, amatőr kluboknál ez az arány rendszerint eléri a 30 százalékot.

Ha megvizsgáljuk, milyenek az utánpótlás pozíciói a klubokban, akkor nagy eltéréseket tapasztalunk aszerint, hogy milyen típusú egyesületekről beszélünk, hiszen a különböző típusú klubok céljai eltérőek.

A *profi egyesületek* utánpótlás-nevelésének fő célját értékes játékosok képzése – vagyis „ideális” esetben (és közvetett módon) a profitszerzés jelenti. A képzési folyamat végén a felnőttcsapatot erősítő játékosok megkímélik a klub gazdálkodását attól, hogy máshol képzett labdarúgókat vegyenek – itt tehát a profit közvetve jelentkezik. A saját nevelésű játékost felnőttkorban értékesíthetik is, s ezzel a profit közvetlenül jelentkezik a klub gazdálkodásában. A magyar futball nagyon messze van ettől az „ideális” állapottól. Főként azért, mert a sportágban nagyon kevés a hosszú távon gondolkodó, tőkeerős tulajdonos, akitől várható lenne, hogy komolyabban investáljon az utánpótlás-nevelésbe. Nem csoda, hiszen ez éppolyan befektetés, mint bármilyen beruházás az oktatási piacon: az anyagi befektetés megtérülése nemcsak hosszú távú,

de kockázatos is. Így tehát azok a tulajdonosok, akik jobbára társadalmi tőkéjük növelésének, kapcsolatok építésének terepeként tekintenek klubjukra, és sikertelenség esetén gyorsan kiszállnak a futballüzletből, esetleg másik városba költöztetik át futballvállalkozásukat – aligha fogják vállalni ezt a kockázatot.

Ebből következik, hogy az utánpótlás-nevelés pozíciói a profi klubok hierarchiájában általában rosszak. Ráadásul az utánpótlás nagyon sok helyen szervezetileg és gazdálkodásában is alig függetlenedik a klubot irányító gazdasági társaságtól, ahol pedig a felnőtt-, profi csapatot kezelik kiemelten. Így az utánpótlás pozíciói sokszor nem pusztán rosszak az egyesületen belül, de a klubon belüli struktúra nehézkessé teszi a külső pénzforrások kiaknázását is (például az önkormányzatok attól tartanak, hogy a hivatásosakat foglalkoztató sportvállalkozástól gazdálkodásában nem elkülönülő utánpótlásnak szánt támogatást a profi csapat finanszírozására költik).

Lényegesen jobb az utánpótlás helyzete a kisebb, *amatőr egyesületeknél*. E klubok ugyanis elsősorban nem „piacra termelnek”: vagyis legfontosabb céljuk nem igazán „minőségi” labdarúgók felnevelése, hanem hogy megszervezzék a jórészt környezetükben élő fiatalok szabadidős tevékenységét (ami természetesen sokkal többet jelent a tömegsportnál). Másik céljuk pedig az (lenne), hogy saját célra neveljenek futballistákat, ám amint arra már utaltam, ezekben az egyesületekben gyakran igen alacsony a saját nevelésű játékosok aránya. E klubokban elsősorban azért kedvezőbb az utánpótlás helyzete, mert a felnőttek sem profik, tehát jóval kisebb az esélye annak, hogy pénzt vonnának el az utánpótlástól. Nem véletlen, hogy ezeket a klubokat – különösen, ha erős a lokális beágyazottságuk – szívesen támogatja a helyi önkormányzat, minimum a létesítmények fenntartásával.

A klubok harmadik típusát az *amatőr független utánpótlásképző egyesületek* jelentik, melyeknek több „altípusa” van. Egy részük sportiskola; a második altípusba olyan egyesületek tartoznak, melyeknek felnőttcsapata megszűnt, így kénytelenek csak utánpótlással foglalkozni; a harmadik altípust pedig azok a klubok jelentik, melyek alulról jövő civil kezdeményezésként¹¹ alakultak meg. E klubok nagy előnye az – bármelyik

¹¹ Az ország két legismertebb, újonnan alakult független utánpótlás-nevelő klubját is az újító szándék hozta létre. Az 1994-ben létrejött budapesti Goldball nyugaton is versenyképes labdarúgók felnevelését tűzte ki célul. Ennek érdekében igyekeztek az egyesületnek vonzó arculatot teremteni, a klubot pedig lehetőség szerint gazdaságosan és az edzők és gyerekek szigorú szelekciójával sikeresen működtetni. Az 1989-ben alakult Debreceni Olasz Focisuli felvette a kapcsolatot a város általános iskoláinak testnevelő tanáraival, az alapképzést ők végezték az iskolában, és ott választották ki a legjobb játékosokat, akik a focisuli tagjai lettek. A klub játékosainak száma a 2000 főt is elérte – ők rendszeresen tor-

kategóriába tartozzanak is –, hogy a fiatalok érdekei nem ütköznek a felnőttek érdekeivel, és nem is egy megkövesedett, a felnőttcsapatnak tradicionálisan magas presztízst tulajdonító klubstruktúrában kell utat törniük maguknak. Az újonnan alakult független utánpótlásképző egyesületek céljai hasonlóak a profi klubokéhoz, mivel többségüket az újító szándék s a „minőségi” játékosok képzésének terve hozta létre. Mivel a labdarúgást igyekeznek üzleti alapon is működtetni (a többi klubhoz képest a tagdíjaik is némiképp magasabbak), az egész struktúrában rájuk jellemző leginkább a professzionális működés. Azt viszont egyelőre még nehéz megítélni, hogy e kezdeményezések mennyire sikeresek, hiszen az élvonalban még csak most kezdenek feltűnni azok a fiatal játékosok, akik egykor ezekben az egyesületekben kezdték pályafutásukat.

A labdarúgó-utánpótlás kapcsolatai

Profik és amatőrök

Az 1. ábrán láthatjuk, hogy az amatőr és a profi egyesületeket – illetve azok serdülő csapatait – egy vastag, pontozott vonal köti össze. Ez a vonal azt mutatja, hogy profik és amatőrök között van valamilyen – „ideális” esetben kiválóan működő – *közvetítő szféra vagy mechanizmus*.

E mechanizmus létének az egyik oka *szakmai*: a fiatalok túlnyomó többsége amatőr kisegyletekben kezdi pályafutását a kisvárosokban vagy a falvakban, de a nagyobb városokban élő fiatal labdarúgók jelentősebb része is idetartozik. Ők általában csak 12–16 éves korban juthatnak el profi klubok serdülő vagy ifjúsági csapataiba. Fontos kérdés tehát, hogy működnek-e azok a mechanizmusok, amelyek lehetővé teszik, hogy a tehetséges és motivált fiatal labdarúgók még a képzési folyamat során a lehető legmegfelelőbb helyre (csapatba) kerüljenek, *függetlenül attól, hogy gyerekként hol kezdték meg labdarúgó-pályafutásukat*.

A másik ok, ami miatt feltételezzük egy közvetítő mechanizmus létét, *gazdasági*, s itt lesz nyilvánvaló, hogy ez a mechanizmus csak akkor működik jól, ha az mindkét félnek érdeke. A profiknak akkor érdeke a szervezett kapcsolattartás kisebb klubokkal, ha megéri játékosokat nevelniük, vagyis az utánpótlás-nevelésből valamilyen profitra tudnak szert tenni. A kisebb egyesületeknek pedig akkor érdeke a kapcsolattar-

nákon mérköztek meg egymással. Először 10, majd 14 éves korban végeztek kiválasztásokat, hogy a képzési folyamat utolsó harmadára csak a legtehetségesebbek maradjanak az egyesületnél. (Az egyesület felépítéséről lásd Hegedűs 2001, 96–98.)

tás, ha játékosnevelésükért valamilyen anyagi ellenszolgáltatásban részesülnek. Tehát a szakmai szempontból kétségkívül fontos, amatőrök és profik közötti kapcsolattartás (szerződésekkal megerősített, szabályozott, tervszerű játékosmozgás két vagy több egyesület között, illetve ezzel párhuzamosan szakmai párbeszéd) mögött „ideális” helyzetben mindig meghúzódik a gazdasági érdek. Hiszen „ideális” esetben a játékosmozgás egy fordított irányú pénzmozgással jár együtt (és nem csak a felnőtt labdarúgók esetében!); tehát profik és amatőrök között – miként a gazdaságban – a(z átigazolási) *pénz* jelenti a közvetítő mechanizmust. Ebből az is következik, hogy hiába próbálják különböző programokkal emelni az utánpótláskorú labdarúgók számát, ha a profik nem tudnak igazán értékes labdarúgókat nevelni, s ha a profik és amatőrök közötti, gazdaságilag is kifizetődő játékosmozgást a szabályok sem segítik elő, vagyis ha a pénz – mint a legfontosabb közvetítő eszköz – nem jelenik meg az utánpótlásképzésben. Másképpen: *bármiféle – szakmai és gazdasági – investíció a labdarúgás utánpótlásképzésébe csak akkor lesz sikeres, ha a tehetségek későbbi „felszívója”, a profi futball, megfelelő szakmai és gazdasági színvonalon működik.*

Viszonylag ismert, hogy Nyugat-Európában sok profi klub körül jött létre olyan utánpótlás-nevelő hálózat, mely a klubok együttműködésén alapszik.¹² Ha ugyanis az utánpótlás-nevelés jó befektetés, akkor a profi egyesületek versengenek a fiatalokért, azokért a játékosokért, akiknek többsége amatőr klubokban rúgja a labdát. A profi kluboknak – ha színvonalas és széles alapokon nyugvó utánpótlásképzést akarnak felépíteni – az az érdekük, hogy a környezetükben működő kisegyletek utánpótlás-nevelésébe minél jobban belelássanak, esetleg koordinálják is azt (ennek előfeltétele lenne például az is, hogy a nagy kluboknál dolgozzanak a legjobb edzők). Így lehetségessé válhatna, hogy a profi klubok szélesebb alapokra tudjanak támaszkodni, és nagyobb bázisból tudjanak méríteni. „Ideális” esetben tehát egy profi klub igyekszik a kisebb klubokkal együttműködni, ami a szakmai munka bizonyos mértékű koordinálásától az anyagi segítségnyújtásig terjedhet (legkésőbb akkor, amikor a kisegylet játékosa profi labdarúgó lesz).

Magyarországon az amatőrök és a profik között nem épültek ki szoros kapcsolatok. Az olyan régiókban, ahol rosszul működik a profi klub

¹² Például Olaszországban: a Debreceni Olasz Focisuli épp azért kapta az olasz jelzöt, mert alapítója ezzel kívánta jelezni, hogy ugyanazt a széles alapról való kiválasztást tartja követendő útnak, ahogy az az olasz labdarúgásban történik. Olaszországban 7200 klub foglalkozik kizárólag utánpótlás-neveléssel (Magyarországon néhány tucat), a 128 olasz profi klub 650 utánpótláscsapatot működtet. A kilenvenes évek közepén az olasz utánpótláskorú labdarúgók száma meghaladta a félmilliót (Magyarországon jóval félszáz ezer alatt van). (Az adatok forrása: Szabó 1998.)

utánpótlása, illetve ahol az amatőr csapatok csak szabadidős tevékenységként tekintenek a labdarúgásra (és nem tartják funkciójuknak, hogy elősegítsék legjobb fiatal labdarúgóik profi pályafutását), ott aligha fognak kialakulni a profi és az amatőr klubok közötti szervezett kapcsolatok. Némiképp jobban működnek a kapcsolatok olyan régiókban, ahol a rendszerváltás után létrejött független utánpótlásképző egyesület. Ezek ugyanis többnyire éppen azért alakultak, hogy színvonalasabb képzést nyújtsanak a fiataloknak, és igyekeznek is úgy menedzselni játékosaikat, hogy minél jobb pozíciókba juttassák őket. Számos élvonalbeli csapatnál pedig – immár hagyományosan – arra törekednek, hogy minél több saját nevelésű játékost építsenek be a felnőttcsapatba. Az ilyen élvonalbeli klubok lényegesen aktívabb kapcsolatot tartanak szűkebb környezetük kisebb klubjaival.

Gyakran előfordul, hogy spontán, ad hoc jellegű kapcsolatok alakulnak ki klubok között. Ez azt jelenti, hogy sok fiatal edzője vagy a szülő ajánlására kerül élvonalbeli klubok serdülő csapataiba, arról azonban nincs szó, hogy a nagyobb klubok egymással versengenének a játékosokért. A kisegyesületekben játszó tehetséges és motivált fiatalok végül rendszerint képesek eljutni egy magasabb szintre, ám kérdéses, hogy megkapják-e azt a minőségi képzést, amellyel maximális teljesítményt érhetnének el. Hiszen a közvetítő mechanizmusok nem kielégítő működése miatt a kis klubok és edzőik nincsenek (anyagilag) érdekelve abban, hogy ezeket a labdarúgókat esetleg a majdani profi pályafutásra készítsék fel.

Magyarországon a profizmus messze nem tökéletes működése miatt nem alakult ki a kluboknak az a „szövege”, amely lehetővé tenné akár a szakmai koordinációt, akár a kisegyletekben játszó tehetséges fiatalok tervszerű „mobilizálását”. Ennek ellenére vannak arra utaló jelek, hogy legalábbis csírájukban ezek a folyamatok itt is elkezdődtek. Néhány profi klubnak vannak fiókcsapatai: itt az alacsonyabb osztályú bajnokságokban a profi klub első keretébe be nem jutó 19 éves játékosok hétről hétre bizonyítási lehetőséget kaphatnak. Számos élvonalbeli klubban pedig nem is foglalkoznak gyerekekkel, ezt a funkciót több utánpótlás-nevelő egyesület látja el, s ilyen módon mind a kiválasztás, mind a gyerekfutball finanszírozása sikeresebb lehet.¹³

¹³ Például Debrecenben a város négy egyesületében foglalkoznak gyerekekkel (DSI, DFK, Honvéd Olasz Focisuli, Loki Focisuli). A DSI és a Loki Focisuli 12 éves játékosaiból automatikusan választhat a DVSC, de a másik két utánpótlás-nevelő klubbal is szoros a kapcsolatuk. A DVSC-n belül markánsan különválnak az utánpótlás- és a felnőttcsapat, s a város 50 százalékos tulajdonosa a serdülő és ifjúsági csapatokkal foglalkozó DVSC Utánpótlás-nevelő Kft.-nek.

Utánpótlás és oktatás

A modern labdarúgás az angol kollégiumokban született. A szigetországban az iskolák mindmáig az utánpótlásképzés fő színhelyét jelentik (a School Football Association keretein belül mintegy 800 ezer angol iskolás futballozik).¹⁴ Magyarországon sokáig épp csak megtúrt játék volt a labdarúgás az iskolákban, sőt középiskolai tanulók nem is lehettek sportegyesületi tagok. Az első világháború után nőtt meg a fiatalok testnevelésének jelentősége, s ezzel párhuzamosan – a kialakuló profi futballnak köszönhetően – a középiskolások egyre „közelebb kerültek” a sportklubokhoz. A harmincas évektől a jelentősebb fővárosi egyesületek igyekeztek – a középiskolai futballbajnokságok révén – egyre nagyobb mértékben ellenőrzésük alá vonni az iskolásokat.

Jórészt az 1960-as évektől kezdve egyre szorosabb kötelékek alakultak ki az egyesületek és az iskolák között. Ennek egyik első állomása volt a sportiskolai hálózat kialakítása, mely sokáig a legfontosabb közvetítő mechanizmus volt az oktatási és a labdarúgó-alrendszer között. A sportiskolák megalakulásának célja a versenysportra alkalmas fiatalok kiválasztása nevelése volt, mivel a sportélet irányítói felismerték, hogy a magas szintű képzéshez elengedhetlenné vált a minél fiatalabb korban elkezdett felkészítés. A sportiskolai hálózat 1963-ban jött létre, kezdetben 67 intézménnyel. Ez a labdarúgást annyiban érintette, hogy az egyesületeknek nem kellett a kiválasztással törődniük, ráadásul a gyerekeket ötödikes koruktól sporttagozatos iskolákba irányították.¹⁵

Ma az egyesületek többféleképpen kapcsolódhatnak az iskolákhoz, melyek a kiválasztás, de a – bentlakásos futballkollégiumok esetében a kimondottan magas szintű – képzés terepét is jelenthetik.

Az egyik legkézenfekvőbb módja a kapcsolódásnak az, hogy az egyesületek az oktatási intézményeken (iskolákon, óvodákon) keresztül jutnak el a fiatalokhoz. Azaz a klubok edzői kapcsolatban állnak a környezetükben működő iskolák testnevelő tanáraival, esetenként nyílt napokat tartanak. Vannak továbbá klubok, melyek még szorosan kötődnek a

Az MTK szintén csak 12 év felettiekkel foglalkozik, az előképzést a Magyar Atlétikai Club (MAC) végzi. (Az MTK anyagilag is, de főként létesítményhasználattal támogatja a MAC-ot az előképzésben. Az utánpótlás képzés gazdálkodása független a MAC felnőtt-csapatáétól.) Emellett az MTK-nak majd’ minden megyében van játékosmegfigyelője, s a korosztályos válogatott mérkőzéseken is figyelik a fiatalokat. Az utánpótlás utolsó két korosztályából a letehetségesebbek az agárdi bentlakásos futballakadémiára kerülnek, tanulmányaikat is ott végzik. Ezek a fiatalok futballoznak a Bodajk másodosztályú gárdájában, majd innen kerülhetnek az MTK felnőttcsapatába.

¹⁴ Sárkányiné 1998.

¹⁵ A sportiskolákról: Hotorán 1979, illetve Suba 2002.

sportiskolákhoz, illetve a sporttagozatos iskolákhoz, bár ezek súlya már korántsem akkora, mint a rendszerváltás előtt. Több helyen próbálkoznak azzal is, hogy a klub „beiskoláz” egy-egy osztályt, vagyis egy középiskolába irányítják az egyesület 14–18 éves játékosait, akik külön edzéseken is részt vesznek. (Ez a gyakorlat – változó módon és színvonalon – csaknem minden élvonalbeli klubnál működik.) Végül a klubok bentlakásos kollégiumokat is fenntarthatnak: ez a megoldás például Franciaországban már-már hagyománynak számít. Magyarországon ezt a klubok egyelőre nem tudják finanszírozni, így nem valószínű, hogy ez az egyébként rendkívül hatékony gyakorlat hazánkban a közeljövőben elterjedjen (jelenleg egyedül az MTK üzemeltet ilyen kollégiumot).

A ma legismertebb közvetítési mechanizmust az oktatási és labdarúgó-alrendszer között az 1988-ban alakult Góliát-McDonald’s FC jelenti.¹⁶ A Góliát kimondottan az iskolásokra és az iskolákra épített, s már az első évben 2700 gyerek rúgta a labdát az egyesület keretein belül. Az iskolák három okból játszottak fontos szerepet: egyrészt itt a legkönnyebb sportolási lehetőséget teremteni, hisz a gyerekek itt töltik napjuk tekintélyes részét; általában a szükséges létesítmények is megtalálhatók; végül az edzők (itt: testnevelő tanárok) számára is könnyen elérhető helyszíneken folyik az edzés.

A Góliát legfontosabb célkitűzései közé tartozik, hogy minél több gyerekkel szerettedék meg a sportágot, és hogy a lehető legtöbb 10 éves korú fiataalt „adjanak át” térítésmentesen a kluboknak. Szemben a csak versenyzési lehetőséget teremtő diákolimpiával itt a képzésen van a hangsúly: hetente két-három edzést tartanak a gyerekeknek, akik aztán körzeti labdarúgótornákon, nyári táborok keretében és fesztiválokon próbálhatják ki tudásukat. A nagyobb góliátos rendezvényekre a klubok is meghívást kapnak, ahol lehetőségük van arra, hogy szabadon válogathassanak a gyerekek közül.

A számok azt mutatják, hogy a Góliát sikeres kezdeményezésnek számít a magyar futball struktúrájában. A kezdeti 2700 fős létszám 1996-ban átlépte a 10 ezret, 2003-ban az ország csaknem minden régiójában mintegy 3000 csapat, 40 ezer gyerek (és 1600 szakember) tagja a programnak. Már 1993-ban megállapodást kötöttek névadó szponzorukkal, a McDonald’s-szel, s a Góliátot a labdarúgó-szövetség és a sportminisztérium is szponzorálja. Közben felemelték az életkori határt is, hogy azok se maradjanak játéklehetőség nélkül, akik 10 évesen nem kerülnek egyesülethez, de szeretnék folytatni az aktív sportolást. (A 10 éveseknek csupán

¹⁶ A Góliát bemutatásakor elsősorban a következő cikkekre támaszkodtam: Kovács 2001, 118–128.

a negyede kerül egyesülethez, háromnegyedük a további sportolásnak keretet adó Grund programon belül folytathatja a fociját.)

Utánpótlás és politikai alrendszer

A huszadik századi Közép-Európában a futball a politikai rendszerek legitimitációjának egyik fontos eszköze volt. Egy-egy, tömegeket megmozgató válogatott mérkőzés sokszor nem pusztán a nemzetközi kapcsolatok ápolásának volt a fontos módja, de esetenként nagy szimbolikus jelentőséget is képviselt. A nagy mérközéseken az 1920-as évektől rendszeresen megjelentek a politikai élet képviselői, ám a futball az államtól anyagi támogatást egyáltalán nem kapott, mert bár igaz, hogy a két háború között a sportra a hatalom a katonai előképzés feladatát osztotta, ám a „nyerészkedő” futballt erre sokan nem tartották alkalmasnak. Sőt, a testnevelési adó révén a futball bevételeinek elvonása a sportfinanszírozás egyik eszköze volt.

1945 után a helyzet gyökeresen megváltozott. Az állam a labdarúgás fő finanszírozója lett, a sportirányítás (főként 1954-ig) immár nem a labdarúgás „megregulázására” törekedett, hanem a legfontosabb sportágnak tekintette. Futballpályák sora épült fel, és az állam az egyesületek fenntartója lett. A régi, polgári klubok tekintélyes hányadát felszámolták, a már korábban is létező keresztényszociális hátterű vállalati klubokat (például a vasutas-egyesületeket) pedig éppoly kiemelten kezelték, mint a korábbi hatalom. A sportklubok a szocialista korszak végéig „bázis”-alapon működtek, azaz minden egyesület mögött valamilyen minisztérium, szakszervezet vagy legtöbbször vállalat állt. Magának a futballnak az egyesületi szintű utánpótlásképzése ugyan nem kapott kiemelt támogatást, de a labdarúgás a korábbihoz képest is markánsabban kezdett mobilitási csatornaként működni.

A rendszerváltás előtt a sportban felhasznált pénzeknek több mint fele a vállalatoktól érkezett, s ez a forrás a rendszerváltás után szinte egyik napról a másikra elapadt.¹⁷ A privatizált vállalatok új tulajdonosai sokszor számolták fel a vállalat területén működő pályákat, az állami vállalatok is igyekeztek megszabadulni sportklubjaiktól, az állam pedig szinte teljesen kivonult a futball közvetlen finanszírozásából.

A 2001/2002 fordulóján indult, állami finanszírozású Bózsik-program kétféle módon is közvetítő mechanizmusként funkcionálhatott volna a labdarúgó-alrendszerben. Egyrészt szakmailag kívánt „közvetíteni” amatőr és profi klubok között, a finanszírozás állami volta miatt pedig a labdarúgó-utánpótlás és az állam viszonylatában volt közvetítő mecha-

¹⁷ Tóth 1993, 40.

nizmus. A program a futball szervezeti válságát volt hivatott enyhíteni azzal, hogy lehetővé kívánta tenni a futballtehetségek mobilizálását. Három szintből állt: a Bozsik 1. az iskolai, a Bozsik 2. az egyesületi labdarúgást szervezte (U7, U9, U11 csoportokban), míg a be nem indult Bozsik 3. (akadémiai program) az elitképzést irányította volna.

A program alapját tehát az iskolák és a sportegyesületek jelentették, bár gyakran előfordult, hogy több gyerek – kétszeresen is regisztrálva – iskolai tanulóként is és egyesületi játékosként is részt vett a programban (vagyis két csapatban is részt vett a tornákon). A csatlakozás feltétele az volt, hogy a részt vevő iskoláknak, egyesületeknek legalább egy tizenkét fős csapatot kell kiállítaniuk, és évi négy kiskörzeti versenyen kell elindulniuk. A csapatokat közel 300 kiskörzetbe, azokat pedig mintegy 100 alközpontba sorolták be, melyeknek munkáját a megyei instruktorok felügyelték. Kiskörzeti központok olyan, négy-öt csapatot összefogó egyesületek lehettek, melyeket könnyen és gyorsan meg lehetett közelíteni, és alkalmasak voltak évi négy torna megrendezésére; az alközpontoknak pedig füves és fedett sportlétesítménnyel, a 11–15 éves korcsoportokban pedig legalább egy csapattal kellett rendelkezniük. A kiskörzeti tornákon válogathatták ki az alközponti edzők a legtehetségesebbeket, akiket meghatározott rendszerességgel az alközpontokban, „válogatott” csapatokban foglalkoztattak. A program legnagyobb érdeme az volt, hogy (azonos típusú felszereléseket használva) egységes versenyrendszert teremtett, és – *elvileg* – lehetővé tette, hogy a legtehetségesebb és legmotiváltabb gyerekek intenzívebb és minőségi képzésben részesüljenek, s ezzel egy idő után magasabb szintre jussanak.

A Bozsik-program azonban nem számolt három problémával. *Egyrészt* ma Magyarországon a futball mint rendszer erősen függ a környezetétől – vagyis más társadalmi alrendszerektől –, így stabilitása is viszonylag kicsi. Kiemelten igaz ez az olyan programokra, melyek politikai döntés eredményei, így a hatalmi viszonyok változásával finanszírozásuk is módosulhat. *Másrészt* mivel a program viszonylag alacsony ráfordítással (az első évben 500 millió forinttal) az ország legkisebb településeire is el akart jutni, szinte törvényszerű volt, hogy sok edző és csapat nem kapta meg még azt a minimális költségtérítést vagy juttatást sem, amelyet megígértek nekik. Összesen 2800 csapat számolhatott támogatással, így egy gyerekre vagy egy edzőre rendkívül alacsony összeg jutott, amely legfeljebb a tömegesítést tehetné volna lehetővé, az elitképzést aligha. (Természetesen nem tudjuk, hogy ha a programot nem állítják le, az idősebb korcsoportokban milyenek lettek volna a tapasztalatok.) *Végül* a program csupán az „egyetemes magyar futball” érdekeivel számolt, elfeledve, hogy léteznek olyan egyéni (klub-) érdekek, melyek szemben állnak a program logikájával. Számos kisebb klub félt attól,

hogy már egészen fiatalon elviszik tehetséges játékosait, s így a legjobbakat igyekeztek „rejtetni”. Hiszen, amint azt az előző fejezetben bizonyítani igyekeztem, a profik és az amatőrök közötti közvetítő mechanizmust a(z) átigazolási) pénz jelenti: e nélkül a két alszféra között nem lehet gazdaságilag és szakmailag prosperáló kapcsolatot kiépíteni.

* * *

A sport honi elterjedésekor a helyi hatalom azzal vette ki részét a finanszírozásból, hogy pályák, tornatermek építéséhez telket biztosított az egyleteknek (tette ezt úgy, hogy a klubok vezetésében viszonylag nagy volt a súlyuk a helyi vezetőknek), ezen túlmenően 1945-ig (és jellemzően inkább vidéken) alkalmi segítyeket adott, esetleg pályák építéséhez, fenntartásához járult hozzá.

A tanácsok szerepe – a hatalom centralizálása miatt – 1945 után nem lett jelentősebb a sportirányításban. A bázis alapú sportirányítás következtében az egyleteket vállalatok, minisztériumok, szakszervezetek tartották fent. A régi, polgári, a helyi hatalomhoz valamelyest kötődő sportegyletek nagy részét felszámolták, és így csak kevés klub tartozott a tanácsok alá. A bázis alapú kötődés 1990 utáni megszűnése alapjaiban rendítette meg a sportklubokat (például a megszűnt vállalatok csapatai így legtöbbször maguk is feloszlottak), és nagyon sokan csak a helyi önkormányzatoktól várhattak segítséget (több jelentős klubot is önkormányzat mentett meg a felszámolástól). Ugyanez történt a sportéletben mind kisebb szerepet játszó sportiskolákkal is. Egyre kevesebb sportiskola működik (az itt dolgozó főállású edzők száma is a kétharmadára esett vissza húsz év alatt), és mára ezek többsége is leginkább önkormányzati fenntartású (például míg húsz évvel ezelőtt a sportiskolák bevételének 50 százaléka állami forrásból származott, addig ma költségvetésük 90 százalékát az önkormányzatok fedezik).

A labdarúgással foglalkozó egyesületek általában jó viszonyban állnak a helyi hatalommal, sőt a labdarúgás környezetéből a helyi hatalomhoz kötik a legerősebb szálak. A profi csapatok utánpótlásképzésének önkormányzati finanszírozását tekintve viszont nagyok a különbségek. A fővárosi profi egyesületek szinte semmilyen támogatásra sem számíthatnak a kerületi önkormányzatoktól (a kutatás során felkeresett klubok – FTC, MTK, Honvéd – utánpótlását egyáltalán nem finanszírozza a helyi önkormányzat). A Győri ETO minimális önkormányzati támogatásban részesül, s ugyanez mondható el a város minden egyes klubjáról is. A felkeresett klubok között a legkedvezőbb helyzetben a Debreceni VSC van, ahol az Utánpótlás-nevelő Kft.-nek kiemelt támogatója s egyben rész tulajdonosa a debreceni önkormányzat.

Nincsenek kedvező helyzetben a rendszerváltás után alakult független utánpótlásképző klubok sem. Mivel ezek az egyesületek – mint a szféra új szereplői – igyekeznek gazdaságilag is sikeresek lenni, a helyi hatalom is úgy tekint rájuk, mint sportvállalkozásokra.

Az önkormányzatokkal a legjobb viszonyt a lokális beágyazottságú kisegyletek ápolják, ezek fenntartásában nagy szerepet vállalnak a helyi önkormányzatok, sokszor tetemes részét biztosítva a klubok költségvetésének (természetesen az eltérések a profikhoz hasonlóan itt is jelentősek). Ezek a klubok többnyire az amatőr kategóriába sorolhatók, s jellegükből következően (mivel nem költenek hivatásos futballisták fizetésére) kisebb a költségvetésük, és szorosabb a kapcsolatuk a helyi fiatalokkal. Ily módon az önkormányzat biztosabb lehet abban, hogy a klub fenntartására áldozott pénzt a helyi fiatalok sportolására költik, sőt előfordul, hogy önkormányzati segítséggel az egyesületek jelentősebb fejlesztéseket is végeznek.

Befejezés

A kutatás eredményeként igyekeztem minél pontosabban leírni a futball-utánpótlásnak mint rendszernek a működését. Látható, hogy – miként a futballszféra egésze – a sportág utánpótlásképzése sem működik igazán hatékonyan. A legfontosabb problémák az alábbi hat pontban foglalhatók össze.

1. A sportág vonzereje jelentősen csökkent

Noha még mindig sokan futballoznak Magyarországon, és egy-egy mérkőzést óriási várakozás előz meg, érzékelhető, hogy mind a felnőttek, mind a fiatalok érdeklődése csökkent a labdarúgás hazai szereplői iránt. A sportág irányítói és a klubok nem tudnak hatékonyan fellépni annak érdekében, hogy a labdarúgás sajtója ne botránnyoktól, erőszaktól, „megoldatlan ügyektől” legyen hangos. A mai magyar labdarúgás így sokszor valósággal taszítja a sportágot még mindig szerető embereket.

2. Az egyesületeknek rossz a társadalmi integrációjuk

A labdarúgással foglalkozó kluboknak nincs jelentős tagságuk, pártolói-baráti körük rendkívül kicsi, nem tudják elérni (nem is céljuk), hogy kvázi civil szervezetként működjenek. A klubok nem nyitottak kellőképpen, működésük a külvilág számára szinte átláthatatlan.

3. A pályák rossz állapotúak, és számuk fogyatkozik

A pályakérdés a labdarúgás utánpótlás-nevelésének egyik legnagyobb problémája. A stadionok lehangoló állapota nagyon sokat árt a labdarúgás népszerűségének, ám a helyzet még rosszabb a fiatalok által is használt edzőpályák számát és állapotát tekintve: ma a gyermek- és ifjúsági

futballisták olyan körülmények között edzenek, amelyek a huszonegyedik században inkább riasztják, mintsem vonzzák a fiatalokat.

4. Az utánpótlásedzőknek megoldatlan a helyzetük

A fiatalokkal foglalkozó edzők többsége másodállásban, szerény anyagi javadalmazásért látja el feladatát, a klubok pedig nem fordítanak komolyabb figyelmet arra, hogy az edzők megismerkedhessenek az edzéselmélet, a táplálkozástudomány stb. friss eredményeivel.

5. A különböző típusú egyesületek közötti közvetítő mechanizmusok rosszul működnek

A klubok közötti együttműködés esetleges, nincsenek szakmai kapcsolatok, a kisebb egyesületeknek nem kifizetődő az utánpótlás-nevelés. A szervezett kapcsolatok hiánya, a közvetítő csatornák rossz működése miatt a mintegy 40 ezer utánpótláskorú labdarúgó nagy része elérhetetlen a minőségi képzés számára.

6. Nem minden esetben működnek hatékonyan a labdarúgás- és más társadalmi alrendszerek közötti közvetítő mechanizmusok

Ugyan sok helyen jó kapcsolatokat ápolnak a klubok az önkormányzatokkal és az iskolákkal, de az önkormányzatok sportfinanszírozása sok régióban, településen rendkívül alacsony nívójú. Még inkább megoldatlan és rendezetlen az állami szerepvállalás a sportág utánpótlás-nevelésében, de a labdarúgószféra egészét tekintve is.

Melléklet

A kutatás során készített interjúk:

Balmazújvárosi Sport Club	Nagy Lajos	Balmazújváros, 2003. július 18.
Budapesti Honvéd Futball Club	Varga Sándor	Budapest, 2003. június 23.
Budatétény Sport Egyesület	Zsidákovits Ágoston	Budapest, 2003. szeptember 9.
Csepel Sport Club	Mártz János	Budapest, 2003. június 27.
Debreceni Futball Klub (DFK)	Magyar György	Debrecen, 2003. július 24.
Debreceni Sportiskola (DSI)	Sidó Csaba	Debrecen, 2003. július 16.
Debreceni Vasutas Sport Club (DVSC)	Herczeg András	Debrecen, 2003. július 3.
Erzsébeti Spartacus Munkás Testedző Kör (ESMTK)	Harót János	Budapest, 2003. július 8.
Ferencvárosi Torna Club (FTC)	Telek András	Budapest, 2003. július 29.
Goldball '94 Football Club	Diglics Gyula	Budapest, 2003. július 8.
Góliát-McDonald's Futball Club	Kovács János	Budapest, 2003. október 16.
Győri Dózsa Sport Egyesület	Nagy Attila	Győr, 2003. október 3.

Győri Egyetértés Torna Osztálya Futball Club (ETO)	Birta Gábor	Győr, 2003. június 17.
Honvéd Olasz Focisuli	Hegedűs Gábor	Debrecen, 2003. július 14.
Integrál–Dunántúli Atlétikai Club (DAC)	Gáborfalvi László	Győr, 2003. június 26.
Loki Focisuli	Darabos Attila	Debrecen, 2003. július 14.
Magyar Atlétikai Club (MAC)	Kálnoki Kis Attila	Budapest, 2003. július 7.
Mosonmagyaróvári Torna Egylet (MTE)	Szabó Miklós	Győr, 2003. július 31.
Magyar Testgyakorlók Köre (MTK)	Valuch Ernő	Budapest, 2003. június 25.
Soroksári Testedző Egyesület	Kolosi Ferenc	Budapest, 2003. szeptember 12.
Üstökös Futball Club	Rozmán László	Győr, 2003. június 26.

Irodalom

- Hegedűs Gábor 2001. Az Olasz Focisuli tehetséggondozó programjának szervezeti keretei. A tehetséges játékosaink képzése és fejlesztése. In Mónus: i. m. 96–98.
- Hotorán György 1979. A sportiskolák szervezeti hálózata, jelentőségük a sportmozgalomban. Szakdolgozat. Testnevelési Főiskola.
- Kovács János 2001. A Góliát-McDonald's FC rendszeréről és továbbfejlesztésének lehetőségeiről. In Mónus: i. m. 118–128.
- Mónus András (szerk.) 2001. *Új kihívások a gyermeklabdarúgásban*. Budapest.
- Sárkányiné Bálint Mária 1998. *A magyar labdarúgó utánpótlás-nevelés helyzete, fejlesztésének lehetőségei*. Szakdolgozat. Magyar Testnevelési Egyetem.
- Suba László 2002. A sportiskolák jelenlegi helyzete. *Magyar Edző*, 2002/3.
- Szabó Tamás 1998. *Kiválasztás a labdarúgásban hazai és nemzetközi gyakorlatok alapján*. Szakdolgozat. Magyar Testnevelési Egyetem.
- Tóth László 1993. *A labdarúgósport utánpótlás-nevelésének rendszere*. Szakdolgozat. Magyar Testnevelési Egyetem.